

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 342.2

Я. М. Костюченко
кандидат юридичних наук, адвокат,
докторант кафедри порівняльного і європейського права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМИ КРАЇНАМИ

Однією з важливих рис нашого часу є підвищення взаємозалежного зв'язку економічних систем, що мають різні країни, процес переходу від інтернаціонального господарства до глобалізаційних явищ у виробництві і фінансовому середовищі. Разом із цим відбувається все більше залучення держав до чинної структури міжнародних торговельних зв'язків. Перед ними постають можливості покращення зовнішньоторговельних зв'язків за рахунок оптимального застосування сильних сторін поділу праці на світогосподарському та міжнародному рівнях. Країнами, які розташовуються в усіх світових регіонах, економічними об'єднаннями формуються свої моделі зовнішньої торгівлі, що відповідають сучасним глобалізаційним явищам та міжнародній економічній регіоналізації.

Дослідженню цього питання свою увагу присвятили такі науковці, як: А. Канов, К. Солонінко, К. Пугачова, О. Кочергіна, А. Адаров, І. Товкун, В. Прокопенко, С. Ковальчук, Я. Дербеньова, І. Проценко, Т. Богдан, І. Журба, О. Березньова, С. Сюта, А. Босак, К. Ковач та ін. Разом із тим подальше дослідження у напрямі розвитку правового забезпечення міжнародної торгівлі не втрачає актуальності.

Основною метою цієї статті є з'ясування особливостей правового забезпечення торгівлі між Україною та європейськими країнами.

В умовах сучасного світу найбільш впливовою рушійною силою розвитку економіки є різні форми міжнародної торгівлі, яка охоплює сферу міжнародних економічних відносин і представлена сукупністю зовнішнього обміну товарами, послугами, інтелектуальною власністю з іншими країнами.

Для міжнародної торгівлі характерним є існування світового ринку, який є сферою формування товарно-грошових відносин між низкою країн, що базується на засадах міжнародного поділу праці та низці інших виробничих чинників. Товар, який реалізується в межах світового ринку, є своєрідним інформаційним інструментом, оскільки

несе в собі відомості про величину сукупного попиту та пропозиції у світі. З огляду на це країни можуть здійснювати аналіз та оцінку параметрів виробленої продукції порівняно з міжнародними нормативами та стандартами якості.

Кожна країна, беручи участь у процесі міжнародної торгівлі, набуває статусу продавця, тобто торгівля здійснюється між окремими країнами, які обмінюються зустрічними потоками товарів і послуг, а саме: вивезення (експорту) та ввезення (імпорту).

Посилення і прискорення міжнародних інтеграційних процесів ставить перед економікою України низку питань і завдань. Насамперед важливо підкреслити: країна потребує адекватної економічної глобалізації політики у сфері міжнародної економічної діяльності. Глобальна економіка вимагає дуже зваженої зовнішньоекономічної політики, яка підтримується міжнародними фінансово-економічними інститутами і відповідає національним інтересам України [3].

Об'єктивна необхідність інтеграції України у світове господарство і розвитку її міжнародних економічних відносин безпосередньо походить насамперед з потреб використання в національній системі відтворення міжнародного поділу праці для прискорення переходу до ринкової економіки з метою розвитку країни і зростання багатства суспільства. Така необхідність спрямована на формування ефективної структури економіки країни. Зовнішньоекономічні зв'язки у процесі інтеграції України у світове господарство охоплюють також комплекс розв'язуваних спільними зусиллями екологічних проблем. Зрештою, розвиток зовнішньоекономічних відносин відкриває додаткові можливості для створення належних умов щодо задоволення життєвих потреб народу України. Поряд з об'єктивною необхідністю інтеграції України у світове господарство і розвитку її зовнішньоекономічних відносин є об'єктивні можливості для таких процесів. До них насамперед належить економічний потенціал нашої країни, що дає підставу для участі в міжнародному поділі праці [4].

Інтеграція України у світове господарство можлива різними, але водночас взаємопов'язаними шляхами через активну та ліберальну зовнішньоекономічну політику та формування середовища, сприятливого для іноземного підприємництва й інвестування та транснаціоналізації високомонополізованих підприємств, також через укладання двосторонніх міждержавних економічних угод та участь у багатосторонніх міжурядових переговорах, шляхом інтенсифікації східноєвропейських інтеграційних процесів та формування передумов інтеграції в західноєвропейські інтеграційні структури [1].

Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ) – це організація вільної торгівлі, що об'єднує митні території Республіки Ісландія, Князівства Ліхтенштейн, Королівства Норвегії та Швейцарської Конфедерації. Процедуру приєднання до ЄАВТ урегульовано статтею 56 Конвенції про ЄАВТ. Будь-яка держава може приєднатися до Конвенції і, таким чином, стати повноправним членом ЄАВТ після того, як Рада ЄАВТ прийме рішення про схвалення такого приєднання. Рішення Ради ЄАВТ про прийняття нової країни-члена до складу організації (так звані «інструменти вступу») передається на зберігання в Депозитарій, який є підрозділом Секретаріату ЄАВТ. У повноваження Депозитарію, окрім зберігання документів, входить також сповіщення всіх країн-членів ЄАВТ про прийняття до складу Організації нового члена. Угоду про вільну торгівлю між Україною і ЄАВТ було підписано 24 червня 2011 року й ратифіковано Законом України «Про ратифікацію Угоди про вільну торгівлю між Україною та державами Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ)» від 7 грудня 2011 р. Згідно із цим Законом Угода набула чинності з 1 червня 2012 року [2]. Крім Угоди про вільну торгівлю між Україною і ЄАВТ, було підписано і договори про можливість вільної торгівлі у сільськогосподарській галузі між такими країнами, як Україна і Норвегія, Україна і Швейцарія, Україна та Ісландія; ці три договори – невід'ємна частина першої Угоди. До головних цілей створення Зони вільної торгівлі для України належать [5]:

- поступова та взаємна лібералізація торгівлі товарами відповідно до статті XXIV Генеральної угоди про тарифи та торгівлю 1994 року (ГАТТ 1994);

- лібералізація торгівлі товарами на основі узгоджених положень відповідно до митних процедур і процедур визначення походження товарів, технічних стандартів, регламентів та процедур оцінки відповідності, санітарних та фітосанітарних заходів, захисту прав інтелектуальної власності і т.п.;

- взаємна лібералізація торгівлі послугами відповідно до статті V Генеральної угоди про торгівлю послугами (ГАТС);

- покращення інвестиційного клімату;

- лібералізація здійснення поточних платежів та руху капіталу згідно із зобов'язаннями у рамках міжнародних фінансових організацій з приділенням відповідної уваги до забезпечення стабільності національної валюти;

- забезпечення прозорості та передбачуваності регулювання внутрішнього ринку України згідно з європейськими та міжнародними стандартами;

- наближення внутрішньої політики України, зокрема у сфері конкуренції, корпоративного управління, захисту прав інтелектуальної власності, державних закупівель тощо, до загальноприйнятих правил міжнародної торгівлі та європейської практики.

Можливі ризики для України у разі створення Зони вільної торгівлі з ЄС [5]:

1. У короткостроковій перспективі – необхідність залучення значних ресурсів, у т.ч. фінансових, для забезпечення адаптації та імплементації нових актів законодавства.

2. Посилення конкурентного тиску на внутрішньому ринку України.

3. У короткостроковій перспективі – втрати для окремих галузей промисловості України через низький рівень їх конкурентоспроможності.

4. Зростання рівня структурного безробіття у короткостроковій перспективі.

5. Витіснення національного виробника з внутрішнього ринку.

6. Зростання негативного для України сальдо двосторонньої торгівлі через погіршення структури експорту у зв'язку із переорієнтацією вітчизняних експортерів з експорту готової продукції на експорт сировини та напівфабрикатів.

7. Дефіцит вітчизняних товарів на внутрішньому ринку у зв'язку з експортною переорієнтацією виробників.

8. Брак коштів та необхідність пошуку партнерів і інвесторів з метою модернізації виробництва.

9. Необхідність переоснащення та зміни технологій виробництва.

10. Обмеженість можливості надання захисту «молодим» галузям, які ще не досягли належного рівня конкурентоспроможності та потребують державної підтримки.

11. Зниження конкурентоспроможності національної сільськогосподарської продукції на внутрішньому ринку у зв'язку з наявністю потужної системи державної підтримки сільського господарства ЄС.

12. Зниження попиту на сільськогосподарську техніку національного виробництва.

Незважаючи на низку вищезазначених ризиків, за інформацією, наданою Держстатом України, упродовж 2018 р. Євросоюз – ключовий торговий партнер України, питома вага торгівлі продукцією та послугами становить 41,1% загальної торгівлі України (див. табл. 1).

Таблиця 1
Торгівля товарами та послугами
України та ЄС у 2017–2018 р.

	2017 р. (млн дол. США)	2018 р. (млн дол. США)	Зміни, 2018/2017	
			млн дол. США	%
ЗТО з ЄС	43 487,8	49 317,1	5 829,3	113,4
Експорт до ЄС	20 157,6	23 032,0	2 874,4	114,3
Імпорт з ЄС	23 330,2	26 285,1	2 954,9	112,7
Сальдо	-3 172,6	-3 253,1	-80,5	102,5

Джерело: за матеріалами [6]

Протягом цього періоду загальний обсяг торгівлі товарами та послугами між Україною та ЄС становив 49 317,1 млн. дол. США. У 2018 р. обсяги українського експорту до країн ЄС (28 країн) становили 23 032 млн. дол. США, що на 14,3% перевищило показник попереднього року. Імпорт з країн ЄС (28 країн) у 2018 р. дорівнював 26 285,1 млн. дол. США, що на 12,7% перевищило показник за відповідний період попереднього року. У двосторонній торгівлі зберігалася негативне сальдо у розмірі 3 253,1 млн. дол. США [6].

Найбільшими торговельними партнерами України серед країн ЄС у 2018 р. були: Німеччина (18,1%), Польща (14,7%), Італія (9,8%), Угорщина (6,1%), Нідерланди (5,5%), Велика Британія (5,1%), Франція (4,6%). Головними імпортерами української продукції протягом звітного періоду були: Польща (14,9%), Італія (11,9%), Німеччина (11,3%), Нідерланди (7,8%), Угорщина (7,4%), Іспанія (6,2%), Велика Британія (4,9%). У експорті з ЄС до України переважали такі країни, як Ні-

меччина (24,2%), Польща (14,5%), Італія (7,9%), Франція (6,1%), Велика Британія (5,3%), Угорщина (5,0%), Чехія (4,1%), Нідерланди (3,5%) [6].

Відповідно до Угоди з 1 січня 2012 р. Україною було скасовано всі імпортні мита та відповідні оподаткування та збори на імпорт, окрім винятків. Товари, які мають окремі графіки пониження імпортних мит, переважають у загальному обсязі імпорту із держав ЄАВТ до України. Всього Угодою визначено п'ять різних моделей, які передбачають зменшення імпортного тарифу залежно від групи товарів. Це супроводжується лінійним зниженням імпортного митного тарифу упродовж двох, трьох, п'яти, семи або 10 років.

Важлива роль в Угодах про ЗВТ між Україною і ЄАВТ належить домовленостям про те, що ввізні мита мають бути взаємно знижені або скасовані. На рис. 1 наведена динаміка зниження ввізних мит, що діють на окремі категорії товарів відповідно до Угоди.

Як бачимо, спостерігається значне зниження ставки мита станом на 2018 рік, при цьому до 2021 року спостерігається збереження такої тенденції. При цьому з 1 червня 2012 року було скасовано імпортні мита, що поширювалися на 93,3% тарифних груп для нашої держави з боку держав, що входять до Європейської асоціації вільної торгівлі, відразу ж після набуття чинності Угодою.

Угода щодо вільної торгівлі між нашою країною і державами-членами ЄАВТ має доповнення у вигляді трьох угод, укладених у сільськогосподарській галузі: Угода про сільське господарство між Україною та Королівством Норвегія, Угода про сільське господарство між Україною та Ісландією та Угода про сільське господарство між Україною та Швейцарською Конфедерацією. Перелік домовленостей

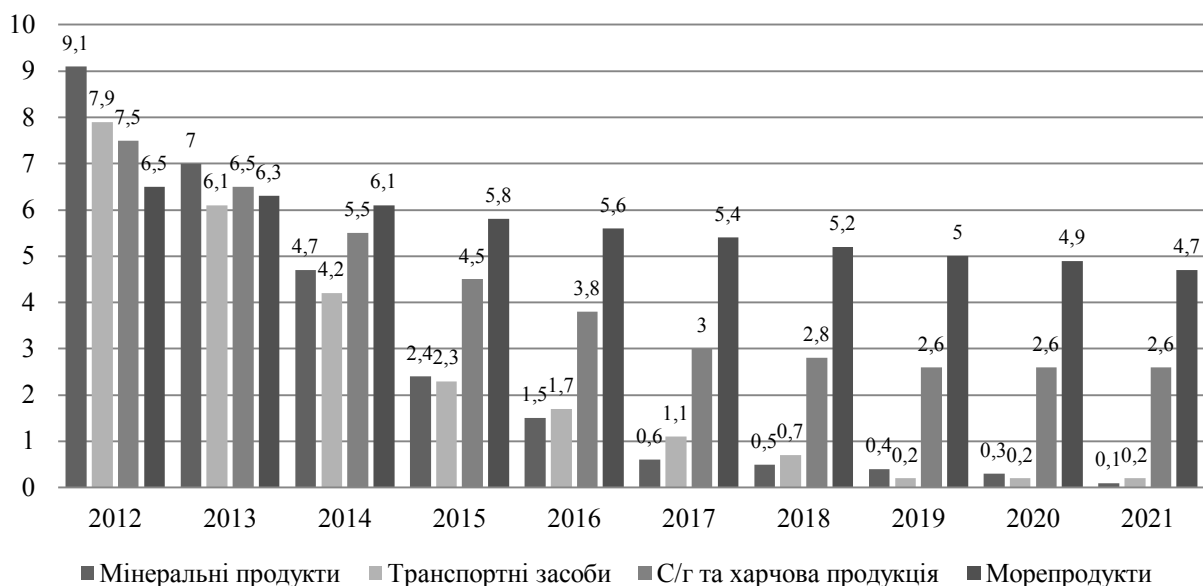


Рис. 1. Динаміка зниження ввізних мит для окремих категорій товарів відповідно до Угоди

Джерело: за матеріалами [2]

у сільськогосподарському сегменті між Королівством Ліхтенштейн і Україною урегулює Угода про сільське господарство між Україною і Швейцарською Конфедерацією. Угоди стосовно сільськогосподарства є складником документації, на базі якої була утворена зона вільної торгівлі між Україною та країнами, що мають членство в ЄАВТ.

Кожна з трьох Угод між Україною і країнами-членами ЄАВТ має подібну структуру: основна частина, що є однаковою для кожної з трьох Угод і складається з дев'яти статей і Додатків, що різняться в окремих моментах. Окремі частини Угоди про зону вільної торгівлі в повному обсязі є частинами Угод про сільське господарство. В Угодах про сільське господарство відповідні положення не дублюються, однак міститься вказівка на повне поширення таких статей Угоди про ЗВТ між Україною і ЄАВТ на Угоди про сільське господарство [2]:

- територіальне застосування (ст. 1.4 базової Угоди);
- центральні, регіональні й місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування (ст. 1.5 базової Угоди);
- прозорість (ст. 1.6 базової Угоди);
- обмеження імпорту й експорту (ст. 2.6 базової Угоди);
- санітарні та фітосанітарні заходи (ст. 2.8 базової Угоди);
- технічне регулювання (ст. 2.9 базової Угоди);
- державні торговельні підприємства (ст. 2.12 базової Угоди);
- двосторонні захисні заходи (ст. 2.16 базової Угоди);
- загальні винятки (ст. 2.17 базової Угоди);
- винятки безпеки (ст. 2.18 базової Угоди);
- вирішення спорів (гл. 9 базової Угоди).

Всі Угоди щодо сільського господарства стали чинними водночас із Угодою про вільну торгівлю між нашою країною та країнами-членами ЄАВТ. Крім цього, Угоди щодо сільського господарства мають зберегти свою чинність до тих пір, доки зберігає свою чинність Угода стосовно вільної торгівлі між Україною і ЄАВТ.

Резюмуючи, безперечно, можемо ствердно говорити про те, що угодам щодо зон вільної торгівлі належить роль дієвого та ефективного правового механізму, спрямованого на те, щоб захистити економічні інтереси країни, покращити умови для підприємницької діяльності в державі, яка є надійним підґрунтям для майбутнього стабільного розвитку економіки та збагачення українців. До головних переваг, що можуть принести Україні угоди про зони вільної торгівлі з рештою країн, належать можливості здійснити такі кроки:

- розширити ринки збуту продуктів національного товаровиробника та підвищити рівень їхньої конкурентоспроможності на світовому ринку;

- як рівноправний учасник інтегруватися до загальносвітової економіки на правах рівноправного учасника;

- залучити до національної економіки додаткові іноземні інвестиції, технологічні та енергетичні ресурси;

- зміцнити міжнародні економічні відносини та стати учасником глобальних економічних процесів.

До найбільш ефективних заходів, які варто передбачити в контексті реалізації стратегії та які здійснять позитивний вплив на підвищення якісного розвитку зовнішньої торгівлі з країнами Європейського Союзу, можна віднести такі:

- реалізувати план імплементації Угоди Світової організації торгівлі про спрощення торговельної діяльності (ТФА);

- створити систему фінансування експортної діяльності, включаючи створення експортно-кредитного агентства (ЕКА);

- втілити Всеохоплюючу стратегію імплементації Глави IV Угоди про асоціацію з Європейським Союзом для того, щоб подолати технічні нетарифні бар'єри на шляху здійснення вітчизняної експортної діяльності.

Отже, завдяки повноцінному набуттю чинності Угоди щодо поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі між нашою країною та Європейським Союзом зовнішньоторговельний оборот між ними зріс. Однак через те, що вітчизняний експорт має сировинну спеціалізацію, а країна орієнтована на імпорту продукцію, передбачається тенденція, за якою темпи збільшення імпорту переважатимуть над швидкістю посилення експортних поставок до Євросоюзу, а тому погіршуватиметься сальдо у торговому балансі України. Водночас основні труднощі, що заважають оптимізувати зовнішньоторговельні відносини між нашою країною та державами ЄС, полягають не в незначних обсягах безмитних тарифних квот на сільськогосподарські продукти з боку останніх, а в значних нетарифних обмеженнях щодо доступності європейських ринків: технічні бар'єри у торгівлі, санітарні і фітосанітарні заходи.

Щоб подолати основні обмеження у торговельних відносинах із Євросоюзом, Україні треба провадити зовнішньоторговельну політику, спрямовану насамперед на те, щоб згенерувати внутрішні джерела для покращення конкурентної спроможності вітчизняного виробництва на ринках Європи. Основні заходи у цьому руслі полягають у тому, щоб виконати положення Угоди СОТ стосовно кроків, покликаних спростити торговельні процедури, запустити вітчизняне експортно-кредитне агентство, максимально імплементувати положення Угоди про асоціацію, де йдеться про санітарні і фітосанітарні заходи та ін.

Література

1. Бібліотека економіста. URL: <http://library.if.ua/book/18/1490.html>.
2. Зона вільної торгівлі між Україною та державами-членами європейської асоціації вільної торгівлі. Інститут економічних досліджень і політичних консультацій, 2015. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Books/Free_trade_EFTA1.pdf.
3. Канов А.А. Интеграционные устремления Украины: ЕС или ЕЭП. *Ежеквартальный научно-практический журнал Академии экономических наук Украины*. 2009. № 28. Теория и практика управления. URL: http://esp.tea.crimea.edu/arhiv/2009/esp_28_2009/kanov.pdf.
4. Солонінко К.С. Міжнародна економіка : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2008. 380 с.
5. Створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. URL: http://www.zoda.gov.ua/files/WP_Article_File/original/000026/26702.ppt.
6. Торговельно-економічне співробітництво Україна-ЄС. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/ukraine-eu-trade>.

Анотація

Костюченко Я. М. Правове забезпечення торгівлі між Україною та європейськими країнами. – Стаття.

У статті з'ясовано, що в умовах сучасного світу найбільш впливовою рушійною силою розвитку економіки є різні форми міжнародної торгівлі, яка охоплює сферу міжнародних економічних відносин і представлена сукупністю зовнішнього обміну товарами, послугами, інтелектуальною власністю з іншими країнами. Для міжнародної торгівлі характерне існування світового ринку, який є сферою формування товарно-грошових відносин між низкою країн, що базується на засадах міжнародного поділу праці та низці інших виробничих чинників. Товар, який реалізується в межах світового ринку, є своєрідним інформаційним інструментом, оскільки несе в собі інформацію про величину сукупного попиту та пропозиції у світі. З огляду на це країни можуть здійснювати аналіз та оцінку параметрів виробленої продукції порівняно з міжнародними нормативами та стандартами якості. Кожна країна, беручи участь у процесі міжнародної торгівлі, набуває статусу продавця, тобто торгівля здійснюється між окремими країнами, які обмінюються зустрічними потоками товарів і послуг, а саме: вивезення (експорту) та ввезення (імпорту).

Охарактеризовано особливості функціонування Європейської асоціації вільної торгівлі та виявлено, що вона об'єднує митні території Республіки Ісландія, Князівства Ліхтенштейн, Королівства Норвегії та Швейцарської Конфедерації. З'ясовано, що Угоду про вільну торгівлю між Україною і ЄАВТ було підписано 24 червня 2011 року й ратифіковано Законом України «Про ратифікацію Угоди про вільну торгівлю між Україною та державами Європейської асоціації вільної торгівлі». Визначено основні цілі створення Зони вільної торгівлі для України. Виокремлено можливі ризики для України у разі створення Зони вільної торгівлі з ЄС.

До найбільш ефективних заходів, які варто передбачити в контексті реалізації стратегії та які здійснять позитивний вплив на підвищення якісного розвитку зовнішньої торгівлі з країнами Європейського Союзу, можна віднести: реалізувати план імплементації Угоди

Світової організації торгівлі про спрощення торговельної діяльності (ТФА); створити систему фінансування експортної діяльності, включаючи створення експортно-кредитного агентства (ЕКА); втілити Всеохоплюючу стратегію імплементації Глави IV Угоди про асоціацію з Європейським Союзом для того, щоб подолати технічні нетарифні бар'єри на шляху здійснення вітчизняної експортної діяльності.

Ключові слова: торгівля, міжнародно-правове забезпечення, країни Європи, Європейський Союз, законодавче забезпечення торгівлі.

Summary

Kostiuchenko Ya. M. Legal framework of trade between Ukraine and European countries. – Article.

The article clarifies that in the modern world the most influential driving force of economic development is the various forms of international trade, which covers the sphere of international economic relations and is represented by the aggregate of foreign exchange of goods, services, intellectual property with other countries. For international trade, the existence of the world market, which is the sphere of formation of commodity-money relations between a number of countries, is based on the principles of the international division of labor and a number of other factors of production. A product that is sold within the global market is a kind of informational tool, because it carries information about the magnitude of aggregate supply and demand in the world. With this in view, countries can analyze and evaluate the parameters of manufactured products in comparison with international standards and quality standards. Each country, taking part in the process of international trade, acquires the status of a seller, that is, trade takes place between individual countries, which exchange counter-flows of goods and services, namely: export and import.

The peculiarities of functioning of the European Free Trade Association have been characterized and it is found that it unites the customs territories of the Republic of Iceland, the Principality of Liechtenstein, the Kingdom of Norway and the Swiss Confederation. It was clarified that the Free Trade Agreement between Ukraine and the EFTA was signed on June 24, 2011 and ratified by the Law of Ukraine «On ratification of the Free Trade Agreement between Ukraine and the states of the European Free Trade Association». The basics of the creation of the Free Trade Area for Ukraine are determined. The possible risks for Ukraine when creating the Free Trade Area with the EU are outlined.

Among the most effective measures that should be foreseen in the context of the implementation of the strategy and which will have a positive effect on improving the qualitative development of foreign trade with the countries of the European Union, include: to implement the plan for the implementation of the World Trade Organization Agreement on Trade Facilitation of the TFA; create a system for financing export activities, including the establishment of an export credit agency (ESA); to implement the Comprehensive Strategy for the Implementation of Chapter IV of the Association Agreement with the European Union in order to overcome the technical non-tariff barriers to the implementation of domestic export activities.

Key words: trade, international legal support, countries of Europe, European Union, legislative support of trade.